

Az agrárpolitika következményei

Érdekes előadásban elemezte az agrárpolitika ágazatra gyakorolt hatásait Horváth Gábor főtítkár a Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége (MOSZ) Közgazdasági Választmányának legutóbbi ülésén, mégpedig az elmúlt hatvan év tükrében. A közgazdász kifejezetten az egyes ágazatok teljesítményét vette górcső alá, és nem foglalkozott azokkal az egyébként fontos kérdésekkel, mint a földügyi, a birtokpolitikai, a pénzügyi, a termeléstehnológiai változások vagy éppen az uniós támogatások alakulása.

A főtítkár régóta foglalkozik azzal, hogy az agrárágazatban milyen változásokat kényszerít ki a politika. Az ágazatot erőteljesen áthatja a politika, holott egy piacgazdaságban szabad teret kellene adni a tényleges piaci mozgásoknak. A politika túlsúlya tapasztalható minden olyan fórumon vagy „fejtágító” konferencián, amelyet főképpen a mezőgazdaságból élő, de nem mezőgazdasággal foglalkozó szervezetek, az input-forgalmazók, a bankok, a pénzellátók szerveznek. Egy előadás azonban korlátokat szab az előadó számára, így a főtítkárnak nem volt ideje kitérni az egyébként fontos, a gazdálkodást jelentősen befolyásoló tényezőkre, az elmúlt évtize-

dekben lezajlott változások hatásaira. Pedig ezeket a rendkívül fontos témákat is érdemes (sőt, szükséges) lenne megvizsgálni a termelők szemszögéből, mert lehetséges, hogy más következtetéseket lehetne levonni. Például a precíziós növénytermesztési technológia költségeit és megtérülését (az Agrártudományi Kutató Intézetnek köszönhetően) már a tudomány is feldolgozta, így tudhatók az előnyei, a hátrányai és a megtérülési időszakok.

Átalakuló környezet

A parlamenti választások közeledtével viszont szükséges volna a leginkább kimaradó, mégis legfontosabb tényezőre kon-

centrálni, amely a mezőgazdaság eredményét befolyásolja, ez pedig a termelői biztonság hiánya. A bizonytalanság legfőbb okozója összefoglalóan az agrárpolitika, ami jelenleg a mezőgazdaság versenyképességét, a földből élők eredményességét ösztönzi a legkevésbé, és ehelyett inkább a tulajdonviszonyok megváltoztatásán dolgozik.

Ha a tanulságok levonása és a következmények előrevetítése érdekében áttekintjük az elmúlt 55 év agrárpolitikai döntéseit és a mezőgazdaság ebben az

időszakban elért teljesítményét, látható, hogy nem új jelenségről van szó. Előljáróban elmondható, hogy a célok és a megvalósulásuk összefüggései között előremutató következtetéseket vonhatunk le, szögezte le a főtítkár.

Az elmúlt évek számokban

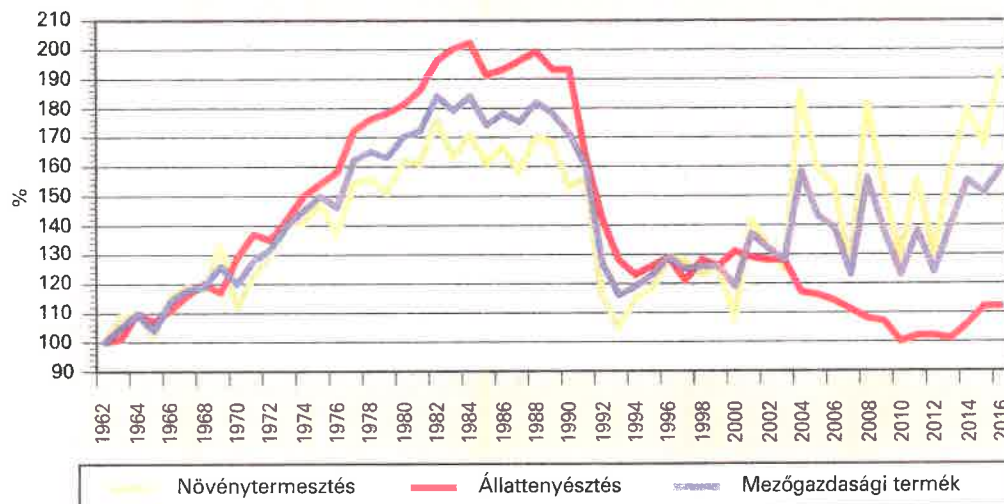
Ha a magyar mezőgazdaság teljesítményét felvisszük egy grafikonra (1. ábra), akkor azt két jól elkülöníthető időszakra bonthatjuk. Horváth Gábor szakmai meggyőződése, hogy napjainkban új időszakot nyi-

FOTÓ: HAJTUN GYÖRGY

Horváth Gábor: egyik agrárpolitikai irányzatnak sem sikerült maradéktalanul elérnie a célját

1. ábra: A mezőgazdaság bruttó termelésének indexe

tott a földtörvény és a kormány agrártámogatás-politikája. De vajon miben hasonlít és miben tér el az előző két ciklustól? A két felvázolt agrárpolitikai ciklusról elmondható, hogy mindkettő erősen politikai indíttatású döntésekkel és célkitűzésekkel kezdődött. Az '50-es és a '60-as évek fordulóján deklarált cél volt a paraszti, az egyéni gazdaságok helyett üzemi-nagyüzemi mezőgazdaság létrehozása. Míg a politika 1957–1959-ben az egyéni gazdaságok felszámolását tűzte zászlajára, addig 1990-ben a szövetkezeti, az üzemi gazdaság helyett a parasztgazdaság létrehozását célozták meg. Jellegében tehát hasonló volt

a politikai szándék, amit úgy is fogalmazhatunk, hogy ami van, az nem jó, helyette másrt kell építeni. A rombolásra mindkét időszak talált magának elfogadható indokokat.

A mezőgazdaság teljesítményét illetően azonban alapvetően mások az eredmények. A nagyüzemeket privilegizáló ciklusban a mezőgazdaság termelési értéke majdnem kétszerezésére növekedett, viszont a rendszerváltás utáni rombolás agrárpolitikája a hatalmas teljesítmény-visszaesést egyetlen évben sem tudta behozni, ráadásul szinte elviselhetetlen mértékben ingadozott a teljesítménye. Még a temérdek uniós támogatás sem tudta ellensúlyozni a politikai célkitűzés hatását.

Az állattenyésztés helyzete

Észre kell venni egy másik fontos ágazati összefüggést a mezőgazdaságban, mert ebben a tekintetben a két időszak alapvetően más következményeket hozott magával. A szocialista nagyüzemi időszakban az állattartás növekedésének dinamikája évről évre meghaladta a növénytermesztését. Ezzel szemben a „kisgazdálkodó” időszakban az állattenyésztés visszaesése nemcsak a rendszerváltáskor következett be, hanem a teljes időszakot jellemezte. Az ágazati – értsd a növénytermesztés és az állattenyésztés – szerkezet változásának tendenciája szoros összefüggést mutat az agrárpolitikai célként kezelt üzemszerkezettel. Nagyüzem: nagyállattartás – kisüzem: kisállattartás; ami viszont ellentmond a jelenleg érvényesnek nevezett politikai szándéknak. Az állattartás leépülésének egyenes következménye a mezőgazdaság teljesítményének erős évenkénti ingadozása, míg a nagyüzemi szervezeti időszak nagyobb állattartást és kiegyensúlyozottabb termelési eredményeket produkált.

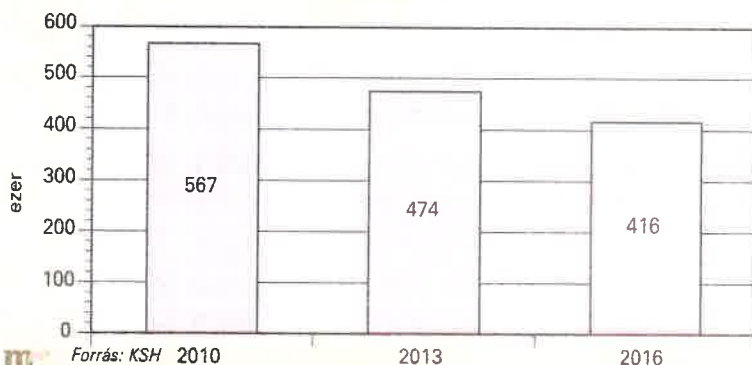
Érdemes megvizsgálni az agrárpolitikák eredményét a döntés meghozatalakor meg-

fogalmazott cél és az üzemszerkezet radikális átalakítása vetületében. Itt újra eléggé nagyfokú egyezést találunk, amit attól függően lehet negatívan vagy pozitívan minősíteni, hogy az agrárpolitikai döntéshozók, vagy a mezőgazdaságban érintettek szemüvegén keresztül vizsgáljuk a kérdést. A következtetés az időszakok összehasonlításában egyértelmű, mert látható, hogy egyik agrárpolitikai irányzatnak sem sikerült maradéktalanul elérnie a célkitűzéseit. A rendszerváltás előtti utolsó évek adatai mindezt igazolják. 1989-ben a politika által eredetileg nem szeretett „kisüzemi” termelés a mezőgazdaság összes produktumának 36,7 százalékát (1988), illetve 36,2 százalékát (1989) adta, és az állattenyésztésben meghatározó volt a teljesítménye (44%). A rendszerváltáskor kitűzött cél ellenére – vagyis hogy a szövetkezetek helyett egyéni gazdaságok termeljenek a mezőgazdaságban – 20-25 év elteltével is a társas vállalkozások, az „üzemi” szervezetek biztosítják a mezőgazdasági produktum 45 százalékát, nem beszélve arról, hogy a pusztulásra ítélték adják az állattenyésztés 65 százalékát.

Változás kell

Amikor a mezőgazdaságban hivatásszerűen tevékenykedők a jövőt tervezik, különösen fontos számukra, hogy egy-egy agrárpolitikai dogma mennyi ideig funkcionál. Következtetést a tényekből érdemes levonni: harminc évig volt prioritás a nagyüzemi, a „kisgazdaságok” hegemóniája meg 25 évig. Nem túl hosszú az életképességük, de mintha rövidülne ez az időszak. Azt persze nehéz megmondani, hogy a harmadik ciklus, amit 2014-től számolhatunk, megéri-e a 25 évet.

2. ábra: A mezőgazdasági tevékenységet végző egyéni gazdaságok száma (AMD 2016)

Forrás: KSH 2010

2013

2016

A mögöttünk hagyott két agrárpolitikai ciklus tapasztalatai alapján igen nagy a készlet arra, hogy a jelenlegi politikát figyelmeztessük: mezőgazdaságunk versenyképessége, kiegyensúlyozott fejlődése érdekében változtatni kell az agrárpolitikán.

El kell vetni az egyoldalú üzemszerkezet célkitűzéseit, és a többpólusú agrár-üzemszerkezeti rendszer arányos orientálását kell a politika szintjére emelni, hangsúlyozta Horváth Gábor. A '70-es években jól megfért egymás mellett a háztáji-fejlesztési program és az iparszerű termelés alapjainak kialakítása, mint ahogy a rendszerváltás után 12 évvel is az agrárpolitika korrekciója alapozta meg azt a fellendülést a produktivitásban, amit a grafikon 2004-től mutat. A földtörvény előírásai, az uniós támogatások diszkriminatív elosztása, az agrárszereplők képzettségének hiányosságai folyamatosan bizonytalanságban tartják a termelőket, visszafogják a következő nehezebb piaci időszakokra való felkészülést.

Nem jók a tapasztalatok

A mögöttünk hagyott két ciklus egyforma tapasztalataiból egy másik következtetést is levonhatunk, azt tudniillik, hogy egyik agrárpolitikai érának sem sikerült elérnie deklarált céljait, mert a gazdasági racionalitás mindig utat tört magának, függetlenül attól, hogy a politika ezt aktívan segítette vagy csak eltűrte, ne

adj' Isten sanda mészárosként kezelte. Az elmúlt néhány év agrárfejlődése az agrárteljesítményben akár növekedést is generálhat, ám a mai agrárszereplők egy része számára fájdalmas kivonulást, zsugorodást, bukást hozott a politika, míg a másik oldalon fű alatt kivételezett, monopolhelyzetbe kerülő, gigantikus méretű gazdaságok alakultak ki. A hivatalos statisztikai adatok az állítás első részét visszaigazolják.

A földhözjutás előjogai, a kiemelt támogatások, az adókedvezmények 2016-ban már 27 százalékkal kevesebb szereplőt érintettek, mint 6 éve. Ez túl nagy ütemű csökkenés, mert ha így marad, akkor 10 év elteltével megfeleződik a 2010-ben a politika által „felrangolt”, nagyszámú kör létszáma. Pedig bizonyára akad még a vidéken néhány tízezer ember, akinek a megélhetéséhez néhány hektár után is jól jönne az uniós támogatás (2. ábra).

Horváth Gábor kevés olyan agrárgazdálkodóval találkozott, aki a spontán folyamatok nyertes oldalán megjelenő végeredményt üdvözölte volna. A főtítkárt sem tartozik ezen agrárpolitika üdvözlői közé, mert a számok és a tények rossz irányt mutatnak. A subjektív előrejelzés nem tiszta a főtítkárnak, ezért végül a következő mondattal zárta gondolatait: „Több ezer, sőt százezer hektáros gazdaságok is működnek Magyarországon”.

H. GY.